

СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ГІМНАЗІЇ: ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ

Олійник Алла Михайлівна

кандидат педагогічних наук
методист української мови та літератури
Київська гімназія східних мов №1
(м.Київ, Україна)

Сучасний урок української літератури в гімназії спрямований на розвиток пізнавальної діяльності учнів, що у подальшому слугуватиме процесові здобуття знань та формуванню умінь. У Концепції наголошується на необхідності створення умов для формування комунікативних і творчих здібностей учнів, розвитку їх здатності до критичного мислення, збагачення власного естетичного світу через вивчення найкращих зразків українського та світового мистецтва слова. Допомогти у виконанні цих завдань має впровадження нових технологій в організацію освітнього процесу в гімназії. Як доводить вивчення практичного досвіду вчителів української та світової літератури, використання інтерактивних методів на сьогодні – найефективніший спосіб організації навчання, який сприяє не лише розвитку пізнавальних та комунікативних здібностей учнів, а й спонукає до відкритості, активності та мобільності усіх учасників навчального процесу.

Цілком обґрунтовано, що останнім часом виросла зацікавленість питаннями ефективності впровадження інтерактивних методів у організацію освітнього процесу. До цієї проблеми зверталися вчені-методисти З. Бакум, О. Ісаєва, Л. Кратасюк, Л. Мірошниченко, О. Пометун, Т. Симоненко, А. Ситченко, Н. Солодюк, Г. Токмань та багато інших, які схиляються до думки, що суть інтерактивного навчання полягає у спільній взаємодії учителя та учнів, а також «активній взаємодії всіх учнів» [4; с.15].

Поняття «інтерактивний метод» («interactive» з англ. мови «inter» означає «між», «active» від «act» – діяти) можна визначити як методи взаємодії учнів між собою, а навчання, яке ведеться за допомогою цих методів, вважається інтерактивним, тобто побудованим на взаємодії вчителя з учнями та учнів між собою.

При цьому зазначимо, що Є.Я. Голант та В.І.Масальський вважають метод «способом взаємодії вчителя і учнів, спрямованої на озброєння учнів знаннями, уміннями та навичками, на формування їхнього світогляду, на розвиток їхніх розумових сил та здібностей», а прийом не лише «окремим елементом, з якого складаються методи навчання», а й «способом їх реалізації». І.Лернер, М.Скаткін, Ю.Бабанський визначають метод як прийом чи систему педагогічних прийомів, а О.Біляєв та В.Онищук як упорядкований спосіб взаємодії вчителя й учнів на уроці. За визначенням А.Алексюка, методи навчання є «певним логічним шляхом засвоєння знань, умінь і навичок» [3; с.8]. Незважаючи на те, що деякі методисти (П.О.Афанасьєв, А.П.Медушевський, М.С.Поздняков) не розмежовували поняття «метод» і «прийом», а називали бесіду, лекційний

виклад матеріалу, спостереження, роботу з підручником «методичними прийомами», принципами навчання морфології української мови зумовлена система правил педагогічної взаємодії викладача й учня, тобто методів навчання [1; с.6].

Методика навчання літератури активно реагує на зміни в суспільстві, що віддзеркалюється не лише у використанні тих чи тих методів у навчальному процесі, а й у науковому осмисленні організаційних проблем. Так, ще декілька років тому були популярними такі методи і прийоми як «Мозковий штурм», «Акваріум», «Триступенева інтерв'ю», «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Сенкани», дослідницька робота, різні види бесід, інсценізації тощо. Аналіз науково-педагогічної преси показав, що випробування часом витримали «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Мозковий штурм», дискусії, рольові ігри, «Сенкани» та з'явилися нові методи, такі як «Інверсії», «Інциденту», «Діаграма Венна», «Займи позицію», «Асоціативний куц», «Знаємо – хочемо дізнатися – дізналися».

Організація навчання на уроках української літератури передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації, сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних здібностей та вміння продумувати рішення. Інтерактивні методи являються невід'ємною частиною сучасного навчання і спрямовані на реалізацію комунікативних здібностей та пізнавальних інтересів, засвоєння нових знань та формування умінь і навичок школярів. Варто зазначити, що межі між методом і прийомом умовні і дуже мінливі. Кожен метод є певною системою прийомів, а кожен прийом складається з системи раціональних дій. За допомогою прийому не розв'язується завдання в цілому, а лише його частина. Тож метод і прийом співвідносяться як частина і ціле.

На кожному етапі уроку ефективними є певні методи і прийоми. Організаційний момент – важлива складова успішності всього уроку. Тому перш, ніж розпочати його, потрібно налаштувати учнів на подальшу роботу, створити сприятливу атмосферу співпраці, залучити до діалогу. Такий прийом як «Кольоровий настрій», коли учні можуть показати готовність до сприйняття інформації на уроці за допомогою кольорів, наприклад, чорний – негативний, жовтий – байдужий, червоний – агресивний, зелений – готовий до роботи, дає можливість з'ясувати загальну атмосферу у класі, звернути увагу на учнів, які ще не готові до роботи. Старшокласники одним реченням висловлюють свій настрій та готовність до роботи і за бажанням коротко пояснюють причину. Цей прийом допомагає «розрядити» напруженість і мотивувати до сприйняття навчального матеріалу.

На етапі підготовки до сприйняття художнього твору доцільно використовувати такі методи і прийоми роботи, які дозволяють активізувати знання, а також життєвий і чуттєвий досвід. Наприклад, перед читанням творів із збірки І. Франка «Зів'яле листя» важливо налаштувати учнів на прекрасну музику кохання, викликати романтичні мінорні нотки в їх душі, змусити співпереживати героєві і радіти разом з ним. Такий романтичний настрій може

викликати бесіда у формі інтерактивної гри «*Мікрофон*», під час якої учні мають змогу висловитись на тему кохання. Це допомагає привернути увагу учнів до теми, пробудити їхню зацікавленість до вивчення нового матеріалу.

Метою іншого прийому «*Знаю – хочу дізнатися – дізнався*» є з'ясування рівня готовності учнів до сприйняття нового матеріалу, їх зацікавленість новою темою та очікуваними результатами. Тож цим прийомом можна скористатися як на етапі актуалізації, так і на підсумковому етапі, коли вчитель пропонує учням констатувати, що нового вони дізналися, та підбити підсумок уроку. Наприклад, перед вивченням творів І. Нечуя-Левицького та Панаса Мирного доречно активізувати знання про реалізм (коли сформувався, хто засновники напряду, назвати імена відомих реалістів тощо). Тоді учні самостійно можуть підсумувати, які знання вони вже мають, а на етапі рефлексії підбити підсумок щодо того, як розширилися їх відомості з даної теми.

На цьому етапі уроку логічно використовувати і прийом «*Передбачення*». Наприклад, перед вивченням роману В. Барки «*Жовтий князь*» учні мають можливість спробувати пояснити назву та спрогнозувати події в романі.

Практика переконує, що *гру* як інтерактивний метод можна використовувати на будь-якому з етапів уроку, адже вона виховує в учнів інтерес до навчання, сприяє розширенню їхнього кругозору, дає змогу урізноманітнити форми роботи на уроці, розвиває мовлення учнів, їхню творчу фантазію і здібності. Так, досвід вчителів-практиків доводить, що вивчаючи художні твори, сюжет яких перегукується з певним історичним періодом, доречно на етапі актуалізації використати *дидактичну гру*, зокрема, «*І заговорила історія...*», коли старшокласники готують невеликі повідомлення (*презентації*) про історичний період, з яким пов'язані події у творі. Наприклад, перш ніж розпочати вивчення твору М. Хвильового «*Я (Романтика)*» варто розповісти про післяреволюційні події, події громадянської війни та їх наслідки. А до вивчення драми Лесі Українки «*Бояриня*» коротко розповісти про період Руїни. Тоді, аналізуючи твір, учні глибше зрозуміють дії та вчинки персонажів.

Аналізуючи п'єсу І. Франка «*Украдене щастя*» варто запропонувати учням дати відповідь на запитання: «*Чи були б щасливою парою Анна та Михайло, якби одружилися? Чому?*». Для ефективною роботи учнів об'єднують у групи за переконаннями (за або проти). Метод «*Займи позицію*» застосовують під час вирішення суперечливих питань, що допомагає кожному бажаному висловитися, використовуючи посилення на текст та власні судження, аргументувати власну думку.

Метод «*Інверсії*» сприяє розв'язанню завдань у несподіваних напрямках. Так можна запропонувати учням уявити себе на місці Мавки чи Килини із драми-феєрії Лесі Українки «*Лісова пісня*» і спробувати спрогнозувати свої дії у той момент, коли кохана людина іде до іншої. Або перенестись уявно в іншу епоху, наприклад, уявити себе у образі Оксани чи Степана із драми «*Бояриня*» Лесі Українки. Проаналізувавши ці образи, життєві ситуації, історичні умови та ментальність росіян та українців, спробувати поставити себе на місце героїв.

Отже, результативність навчання на уроках української літератури підвищується, якщо завдання, запропоновані вчителем, зацікавлюють учнів та

зближують навчання з життям, показують можливість практичного застосування опрацьованого матеріалу. Тож створюючи умови для самоствердження, самореалізації та саморозвитку особистості школяра, учитель, тим самим, робить уроки літератури не лише більш цікавими, а й необхідними для того, щоб підготувати підлітка до дорослого самостійного життя.

Список літератури

1. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. Дивослово. 2005. №2. С. 5-19.
2. Горошкіна О. Особливості використання інтерактивних методів навчання української мови в старших класах. URL: <http://vuzlib.com/content/view/166/84/>
3. Пентиліук М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови // Українська мова і література в школі. 1999. №3. С.8-9.
4. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Видавництво А. С. К., 2004. 192с.